

УДК 378.016:811.111:[316.7:005.336.2]

Безвін Юлія Геннадіївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри германської філології,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
bezviniuliia@gmail.com;

Подосиннікова Ганна Ігорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
anna_podosinnikova@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОЄКТУ

У статті розкрито особливості організації навчального процесу для формування соціокультурної компетентності в майбутніх викладачів англійської мови засобами інформаційно-дослідницького проєкту. Охарактеризовано структуру та зміст системи вправ, на якій ґрунтується розроблена модель навчання. Структура системи вправ для формування соціокультурної компетентності в майбутніх викладачів англійської мови засобами інформаційно-дослідницького проєкту забезпечує організацію роботи студентів за етапами, які відображують логіку проєкту цього типу, та передбачає проведення інформаційного дослідження соціокультурного явища на трьох етапах проєкту: 1) підготовчий; 2) виконавчий; 3) завершальний. У межах етапів виокремлено стадії проєктної діяльності, на яких з опорою на критичне мислення розв'язуються ті чи ті дослідницькі завдання проєкту та превалюють певні види мовленнєвої діяльності. При цьому, виходячи зі специфіки інформаційно-дослідницького проєкту, базовою визначена мовленнєва діяльність читання, зокрема критичне читання. Засобом реалізації розробленої моделі навчання є спеціально дібраний лінгвосоціокультурний матеріал, представлений текстами статей-новин електронних англійських газетних та журнальних видань Великої Британії та США. Надано рекомендації щодо практичної імплементації моделі формування соціокультурної компетентності в майбутніх викладачів англійської мови засобами інформаційно-дослідницького проєкту на заняттях з дисципліни «Практика англійського усного та писемного мовлення». При цьому враховано, по-перше, вимоги програми щодо рівня сформованості соціокультурної компетентності майбутніх викладачів англійської мови, тематики навчання, обсягу та розподілу часу на аудиторну і самостійну позааудиторну роботу та, по-друге, особливості організації навчального процесу під час реалізації проєктної діяльності, зокрема зміст етапів і стадій, які становлять структуру інформаційно-дослідницького проєкту. Запропоновано приблизний розподіл часу на аудиторну та позааудиторну роботу студентів, докладно охарактеризовано поетапну реалізацію авторської моделі навчання. Надано приклади завдань та навчальних матеріалів англійською мовою.

Ключові слова: англійська мова; майбутні викладачі англійської мови; соціокультурна компетентність; проєкт-

на діяльність; інформаційно-дослідницький проєкт; статті-новини; критичне читання; модель навчання; система вправ; етапи проєктної діяльності.

Безвін Юлія Геннадіївна,
кандидат педагогических наук,
старший преподаватель кафедры германской филологии,
Сумской государственной педагогической университет имени
А. С. Макаренко,
bezviniuliia@gmail.com;

Подосиннікова Анна Ігорівна,
кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры германской филологии,
Сумской государственной педагогической университет имени
А. С. Макаренко,
anna_podosinnikova@ukr.net

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТОСТИ У БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА СРЕДСТВАМИ ИНФОРМАЦИОННО- ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ПРОЕКТА

В статье раскрыты особенности организации учебного процесса для формирования социокультурной компетентности у будущих преподавателей английского языка средствами информационно-исследовательского проекта. Охарактеризованы структура и содержание системы упражнений, на которой базируется предложенная модель обучения. Структура системы упражнений для формирования социокультурной компетентности у будущих преподавателей английского языка средствами информационно-исследовательского проекта обеспечивает организацию работы студентов в соответствии с этапами, которые отражают логику проекта данного типа, и предусматривает проведение информационного исследования социокультурного явления на трех этапах проекта: 1) подготовительный; 2) исполнительный; 3) завершающий. В рамках этапов выделены стадии проектной деятельности, на которых с опорой на критическое мышление решаются те или иные исследовательские задачи проекта и превалируют определенные виды речевой деятельности. При этом, исходя из специфики информационно-исследовательского проекта, базовой

определена речева діяльність читання, в частности критическое чтение. Средством реализации разработанной модели обучения является специально отобранный лингвосоциокультурный материал, представленный текстами статей-новостей электронных англоязычных газетных и журнальных изданий Великобритании и США. Даны рекомендации по практической имплементации модели формирования социокультурной компетентности у будущих преподавателей английского языка средствами информационно-исследовательского проекта на занятиях по дисциплине «Практика английской устной и письменной речи». При этом учтены, во-первых, требования программы относительно уровня сформированности социокультурной компетентности будущих преподавателей английского языка, тематики обучения, объема и распределения часов на аудиторную и самостоятельную неаудиторную работу и, во-вторых, особенности организации учебного процесса во время реализации проектной деятельности (в частности содержание этапов и стадий, которые составляют структуру информационно-исследовательского проекта). Предложено приблизительное распределение времени на аудиторную и неаудиторную работу студентов, детально охарактеризована поэтапная реализация авторской модели обучения. Предложены примеры заданий и учебных материалов на английском языке.

Ключевые слова: английский язык; будущие преподаватели английского языка; социокультурная компетентность; проектная деятельность; информационно-исследовательский проект; статьи-новости; критическое чтение; модель обучения; система упражнений; этапы проектной деятельности.

Bezvin, Iuliia,

Doctor of Pedagogy,
Senior Lecturer of the Department of Germanic Philology,
A. S. Makarenko Sumy State Pedagogical University,
bezviniuliia@gmail.com;

Podosynnikova, Hanna,

Doctor of Pedagogy,
Associate Professor of the Department of Germanic Philology,
A. S. Makarenko Sumy State Pedagogical University,
anna_podosinnikova@ukr.net

PECULIARITIES OF FORMING SOCIOCULTURAL COMPETENCE OF PROSPECTIVE UNIVERSITY ENGLISH TEACHERS BY MEANS OF INFORMATION AND RESEARCH PROJECT

The article reveals peculiarities of arranging educational process according to the model of forming sociocultural competence of prospective university English teachers by means of information and research project. The structure and the contents of the system of exercises on which the suggested educational model is based are described. The structure of the system of exercises for forming sociocultural competence of prospective English university teachers by means of information and research project provides organising students' activity according to the stages that reflect the logics of this project type, and provides conducting the information research of the sociocultural phenomenon according to the three project stages: 1) preparatory; 2) executive; 3) final. The stages of the project work are divided into phases on which the particular research project

tasks involving the critical thinking are solved and the certain types of speech activities predominate. The means of realisation of the suggested educational model is the selected lingua-socio-cultural material presented in the texts of opinion news articles from online English newspaper and magazine editions of Great Britain and the USA. The recommendations on practical implementation of the designed model for forming sociocultural competence of prospective university English teachers by means of information research project during "The Practice of the English Spoken and Written Speech" classes are given. The authors took into account, firstly, the requirements of the Ukrainian syllabus concerning the target level of sociocultural competence of prospective university English teachers, the thematic areas, the quantity and distribution of academic hours for classroom and self-study work, and secondly, the peculiarities of the educational process organisation to be taken into account while conducting project work, particularly, the contents of the stages and phases that build up the structure of information and research project. Several examples of activities and teaching materials are submitted.

Key words: the English language; sociocultural competence; prospective university English teachers; project work; information and research project; opinion news article; critical reading; teaching model; system of exercises; project activity stages.

Постановка проблеми. Ураховуючи динамізм змін, що відбуваються в сучасному світовому інформаційному просторі, особливої актуальності в навчанні іноземних мов набуває потреба формування вмінь орієнтуватися у великих обсягах соціокультурної інформації про події та явища, критично її оцінювати та здійснювати пошук необхідних нових знань.

У сучасній освітній парадигмі суттєвим визначено соціокультурний компонент навчання майбутніх викладачів англійської мови (АМ), опанування яким забезпечує володіння АМ як засобом пізнання культури англомовних країн й засобом міжкультурної комунікації в професійних, наукових, особистих та інших цілях. Рекомендації Комітету з питань освіти при Раді Європи щодо процесу формування соціокультурної компетентності (СКК) (Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, 2018; CEFR Companion, 2018) та рівня її сформованості в майбутніх викладачів АМ відображені в програмах навчання для магістратури університетів та інститутів (Ніколаєва, & Бориско, 2012; Соловей, Воробйова, & Ізотова, 2012; Цибка, 2012; Багацька, 2013; Кобякова, 2013). Серед головних завдань процесу формування СКК у майбутніх викладачів АМ називають такі: навчити опрацьовувати та критично осмислювати отриману соціокультурну інформацію для подальшого використання у своїй професійній діяльності;

навчити спонтанно та гнучко спілкуватися, Зміст навчання майбутніх викладачів АМ має бути організований «за тематичними полями, у межах яких визначаються загальні напрями проєктної роботи згідно з соціокультурною та професійною тематикою» (Ніколаєва та ін., 2001). До завдань навчання, відповідно до чинної програми, належить формування вмінь **критичного читання**, яке полягає в тому, щоб навчити майбутніх викладачів АМ працювати з великим обсягом соціокультурної інформації на різні теми, поданої в різних типах текстів, *критично осмислюючи* її для подальшого використання у своїй науковій та педагогічній діяльності. При цьому слід брати до уваги те, що процес читання значною мірою зумовлений особливостями читача: минулим досвідом майбутнього викладача АМ; так званім «лінивим читанням» та «упередженим читанням» (термінологія Д. Мілана); впливом на прочитане середовища та світогляду читача (Milan, 1995).

Створити збалансоване навчальне середовище, у якому інтегруються іншомовна комунікація та розв'язання інформаційно-дослідницьких проблемних завдань, спрямовані на розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів і викладачів АМ допомагає проєктна технологія (Устименко, 2019).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні положення цієї статті ґрунтуються на результатах досліджень щодо формування СКК у майбутніх викладачів АМ, проведених І. Л. Бім (Бим, 1988), Н. Ф. Бориско (Бориско, 1997; 2000), М. Г. Гец (Гец, 2003), Н. Б. Ішханян (Ишханян, 1996), О. О. Миролубовим (Миролубов, 2001), Ю. І. Пассовим (Пассов, 2002), В. В. Сафоновною (Сафонова, 2004), П. В. Сисоєвим (Сысоев, 1999), Н. К. Скляренко (Скляренко, 2003), О. Б. Тарнопольським (Тарнопольський, 2005), С. Г. Тер-Мінасовною (Тер-Минасова, 2007), В. Н. Топаловною (Топалова, 1998), В. П. Фурмановною (Фурманова, 2000), Ю. І. Трикашною (Трикашна, 2013) та ін.

У витоках дослідження ролі проєктної діяльності (ПД) (у термінології різних авторів також «проєктна методика», «метод проєктів», «проєктна технологія», «проєктна робота») у навчанні іноземних мов знаходимо зарубіжних учених: Н. Відал, Р. Рібе (Ribe, & Vidal 1993), Х. Крамм (Krumm, 1991), Ф. Столлер (Stoller, 2002), Д. Фрід-Бут (Fried-Booth, 1990), С. Хайнес (Haines, 1989), Т. Хатчінсон (Hutchinson, & Waters, 1993). Теоретичну базу використання ПД у навчанні іноземних мов закладено у працях таких авторів, як І. Л. Бім (Бим, 1988),

Н. Д. Гальскова (Н. Д. Гальскова, 2003), М. Ю. Бухаркіна (Бухаркіна, 2005), І. О. Зимня (Зимняя, & Сахарова, 1991; Зимняя, 2004), Н. Ф. Коряковцева (Коряковцева, 2010), Є. С. Полат (Полат, 2000) та ін. Останні десятиріччя ПД досліджували також В. В. Тітова (В. В. Тітова, 2001), В. Емер (Emer, & Lenzen, 2005), Г. Бекет (Becket, & Slater, 2005), К. Фрей (Freu, 2005), Е. Г. Арванітопуло (2006), О. М. Устименко (2017) та ін. Створенню проєктних методик для навчання ІМ у немовних закладах вищої освіти присвячено праці О. Д. Пахмутової (Пахмутова, 2003), В. В. Стрілець (Стрілець, 2010), В. В. Черних (Черних, 2003), С. В. Кузнецової (Кузнецова, & Минакова, 2008), Л. Ю. Мінакової (Минакова, 2013), А. Ю. Чуфарлічевої (Чуфарлічева, 2010) тощо. Використанню проєктної технології в мовних закладах вищої освіти присвячено дослідження Д. М. Алексеєнко (2006), О. В. Кіршової (2008), Г. І. Подосиннікової та Ю. Г. Безвін (2006), М. Л. Ростової (2012), Я. В. Тараскиної (2003), Ю. І. Трикашної (2013), О. М. Устименко (2014; 2016; 2018; 2019). Однак, питання формування СКК у майбутніх викладачів АМ засобами інформаційно-дослідницького проєкту (ІДП) є недостатньо теоретично та практично дослідженим.

Мета статті полягає в розкритті особливостей організації процесу поетапного формування СКК у майбутніх викладачів англійської мови засобами ІДП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запропонована нами *модель формування СКК у майбутніх викладачів АМ засобами ІДП* ґрунтується на спеціально розробленій системі вправ. Остання враховує те, що особливістю ПД є організація роботи студентів за чітко визначеними етапами, які відображають логіку проєкту певного типу. Так званий «**інформаційно-дослідницький проєкт**» («*information and research project*»), С. Гейнсом (Haines, 1989) та Є. С. Полат (Полат, 2000) має *інформаційний* складник, який передбачає пошук соціокультурної інформації, та *дослідницький* – проведення дослідження соціокультурного явища шляхом визначення проблеми і завдань, формулювання гіпотези їх розв'язання, обговорення методів дослідження, збір, систематизацію та аналіз отриманих даних, підбиття підсумків, оформлення кінцевого результату, висунення нових проблем дослідження. Як джерело актуальної соціокультурної інформації для опрацювання в процесі реалізації ІДП пропонуємо використовувати статті-новини, які містяться на англійськомовних веб-сайтах газетних та

журнальних видань у мережі Інтернет. **Стаття-новина** («*opinion news article*») – це публіцистичний твір у журналі чи газеті, який характеризується стислим викладом ключової інформації щодо певної події, містить її інтерпретацію та має інформаційно-аналітичну сутність (Безвін, 2018).

Формування СКК засобами ІДП у майбутніх викладачів АМ передбачає проведення інформаційного дослідження соціокультурного явища на трьох етапах проєкту: 1) підготовчий; 2) виконавчий; 3) завершальний. В етапах виокремлено стадії ПД, на яких розв’язуються дослідницькі завдання проєкту (з опорою на критичне мислення) та превалюють певні види мовленнєвої діяльності. При цьому, виходячи зі специфіки ІДП, пов’язаною з пошуком, вивченням та аналізом великого обсягу текстової інформації, базовою визначена мовленнєва діяльність читання, провідний тип читання – критичне читання з метою формування СКК.

Представимо схематично складники змісту СКК майбутніх викладачів АМ, на формування яких спрямована запропонована система вправ (див. Табл. 1).

Таблиця 1

Зміст соціокультурної компетентності майбутніх викладачів англійської мови

Компоненти змісту соціокультурної компетентності	Субкомпоненти змісту соціокультурної компетентності
Соціокультурні знання	– знання соціокультурного фону; – знання з тем «табу» і «безпечних» тем спілкування
Соціокультурні вміння	– вміння критичного читання статей-новин на веб-сайтах англійських газетних та журнальних видань; – вміння критичного мислення для аналізу соціокультурного явища
Здатність і готовність до міжкультурного спілкування	– толерантність; – неупередженість.

Запропонована система вправ містить три підсистеми вправ, дев’ять груп вправ, деякі групи мають підгрупи вправ (див. Табл. 2). До системи вправ входять вправи таких типів і видів: 1) за комунікативністю – некомунікативні, умовно-комунікативні, комунікативні; 2) за спрямованістю на сприйняття / видачу інформації – рецептивні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні, про-

дуктивні; 3) за режимом виконання – фронтальні, індивідуальні, парні, групові; 4) за керованістю – повністю або частково керовані, некеровані, 5) за місцем виконання – аудиторні, позааудиторні.

Засобом реалізації розробленої моделі навчання є спеціально дібраний лінгвосоціокультурний матеріал, представлений текстами статей-новин електронних англійських газетних та журнальних видань Великобританії та США. **Добір лінгвосоціокультурного матеріалу** для формування СКК у майбутніх викладачів АМ засобами ІДП здійснюється за такими критеріями: 1) соціокультурної цінності; 2) актуальності та новизни; 3) інформативності; 4) мотиваційного потенціалу; 5) функціонально-цільової зумовленості; 6) наявності потенціалу до розвитку критичного мислення.

У свою чергу, критерії добору **джерел лінгвосоціокультурного матеріалу**, а саме англійських веб-сайтів газетних та журнальних видань у мережі Інтернет, є такими: 1) автентичність; 2) доступність; 3) функціонально-цільова зумовленість; 4) достовірність розміщеної інформації; 5) актуальність; 6) місце в рейтингах популярності; 7) методичний потенціал навігації (Безвін, 2018). Відповідно, рекомендованими веб-сайтами для добору статей-новин є, зокрема, веб-сайт <http://breakingnews-english.com>, веб-сайти газетних видань «The New York Times», «The Guardian» та «NBC News» тощо.

Створена система вправ була реалізована в комплексах вправ, інтегрованих у модель навчального процесу формування СКК у майбутніх викладачів АМ засобами ІДП. Остання враховує *вимоги програми* навчальної дисципліни «Практика англійського усного та писемного мовлення» щодо рівня сформованості СКК, тематики навчання, обсягу та розподілу часу на аудиторну і самостійну позааудиторну роботу майбутніх викладачів АМ, а також *особливості організації навчального процесу* під час реалізації ІДП. Охарактеризуємо запропоновану модель формування СКК у майбутніх викладачів АМ засобами ІДП із наданням рекомендацій і прикладів на матеріалі теми «Our Planet, Out Home in the Eyes of Mass Media».

Вимоги щодо мети, змісту та рівня сформованості СКК у майбутніх викладачів АМ відображені у згаданих вище загальноєвропейських документах та вітчизняних програмах, які визначають як цільовий рівень С2 (досконалий рівень). Зокрема, майбутні викладачі АМ мають демонструвати уміння читання неадаптованих текстів великого обсягу, близького до читання рідною мовою (Шукин, 2006, с. 274); вміння застосовувати соціо-

Система вправ для формування соціокультурної компетентності у майбутніх викладачів англійської мови засобами інформаційно-дослідницького проекту

Етап ІДП	Стадія ІДП	Підсистема вправ	Група вправ	Місце виконання (ауд., позаауд.)	Вид мовленнєвої діяльності	Підгрупи вправ
Підготовчий	1.1. Стадія введення до ІДП	Підсистема вправ, спрямованих на підготовку до ІДП	Група вправ 1.1 для введення до ІДП	A	Говоріння	Підгрупа вправ 1.1.1 для актуалізації СК знань
				A	Читання Говоріння	Підгрупа вправ 1.1.2 для формування проектних груп
				A	Говоріння Письмо Читання	Підгрупа вправ 1.1.3 для ознайомлення зі структурою ІДП
				A П	Говоріння Письмо Читання Аудіювання	Підгрупа вправ 1.1.4 для отримання знань про джерела СК інформації для реалізації ІДП
				A	Говоріння Читання	Підгрупа вправ 1.1.5 для визначення СК явища для проведення інформаційного дослідження
	1.2. Стадія планування ІДП		Група вправ 1.2 для планування проектної діяльності за темою ІДП	A	Говоріння Письмо	-
Виконавчий	2.1. Стадія проведення базового дослідження соціокультурного явища	Підсистема вправ, спрямованих на виконання завдань ІДП	Група вправ 2.1 для отримання СК знань та формування СК вмінь у читанні статей-новин	П	Читання Письмо	Підгрупа вправ 2.1.1 для формування пошукових умінь
				A П	Читання Говоріння Письмо	Підгрупа вправ 2.1.2 для формування вмінь критичного оцінювання дібраного текстового матеріалу
	2.2. Стадія формулювання гіпотези / антигіпотези дослідження		Група вправ 2.2 для формування вмінь формулювати гіпотезу та антигіпотезу ІДП	A П	Читання Говоріння	-
	2.3. Стадія проведення додаткового інформаційного дослідження		Група вправ 2.3 для формування вмінь використання статей-новин та інших джерел відносно досліджуваного СК явища	A П	Говоріння Читання Письмо Аудіювання	-
	2.4. Стадія створення кінцевого продукту ІДП		Група вправ 2.4 для розвитку СК здатності та готовності критично осмислювати досліджуване СК явище	A П	Говоріння Читання Письмо	Підгрупа вправ 2.4.1 для формування вмінь критичної оцінки СК явища з метою представлення його у «СК-матриці»
					Підгрупа вправ 2.4.2 для формування вмінь формулювати результати проведеного інформаційного дослідження	
Завершальний	3.1. Стадія презентації кінцевого продукту ІДП	Підсистема вправ, спрямованих на презентацію кінцевого продукту та підвбиття підсумків ІДП	Група вправ 3.1 для формування вмінь презентувати кінцевий продукт ІДП	A П	Говоріння Читання Письмо	-
	3.2. Стадія підбиття підсумків ІДП			Група вправ 3.2 для формування вмінь рефлексії та оцінювання результатів ІДП	A	Говоріння Письмо

Умовні скорочення до табл. 2: ІДП – інформаційно-дослідницький проект, СК – соціокультурний, А – аудиторні заняття, П – позааудиторні заняття.

культурні знання у спілкуванні з представниками інших країн та у своїй подальшій професійній викладацькій діяльності; володіти зрілим читанням. Останнє корелює з поняттям *критичного читання*, яке часто розглядається як кінцева мета вивчального читання (Farrallelli, 2009), інтегрує різні види читання та передбачає високий рівень сформованості навичок і вмій читання та вмій аналізування інформації. В аспекті формування СКК майбутніх викладачів АМ засобами ІДП це означає необхідність формування в студентів умінь читати складні автентичні тексти з різних соціально-політичних тем та тем масової комунікації; інтерпретувати графічні дані; визначати об'єктивні та суб'єктивні елементи в змісті тексту; вміння знаходити, ідентифікувати мовні одиниці та мовленнєві конструкції, які слугують маркерами упередженості в тексті; брати до уваги різноманітність інтерпретацій того чи того явища, висвітленого в тексті.

Тематика навчання майбутніх викладачів АМ містить блоки, які дозволяють охопити складні й суперечливі проблеми сучасності та професійної діяльності, зокрема такі, як глобалізація, урбанізація, дискримінація, ідентичність особистості тощо (наприклад: «Our Planet, Out Home», «Mass Media», «Cross-Cultural Studies», «Diversity and Convergence in Today's World», «Learning and Teaching Styles»). Назви блоків варіюються в авторських програмах, що створює можливості для розширення тематики ІДП.

Спираючись на вимоги програм щодо організації підготовки на освітньому рівні «магістр» (зокрема зростання ролі самостійної роботи), вважаємо оптимальним такий **розподіл часу** на аудиторну та позааудиторну роботу для реалізації ІДП з метою формування СКК у майбутніх викладачів АМ у межах одної теми: 20 годин практичних аудиторних занять та 20 годин позааудиторної самостійної роботи. Наведена кількість годин становить приблизно 13% від загальної кількості академічного навантаження магістрантів на *аудиторних заняттях* з дисципліни і приблизно 13% часу *позааудиторної роботи*. При цьому кількість годин, відведених на формування СКК у 2 семестрі, становить приблизно 1/3 від загальної кількості аудиторних годин та приблизно 1/4 від загальної кількості позааудиторних годин. Рекомендований розподіл годин у моделі навчання (у сумі 40 годин) за етапами та стадіями ІДП є таким: І етап – 6 аудиторних годин (*стадія 1.1.* – 4 аудиторних години; *стадія 1.2.* – 2 аудиторних години); ІІ етап – 10 аудиторних та 18 позааудиторних годин (*стадія 2.1.* – 5 аудиторних та 10 позааудиторних

годин; *стадія 2.2.* – 1 аудиторна та 1 позааудиторна години; *стадія 2.3.* – 2 аудиторних та 5 позааудиторних годин; *стадія 2.4.* – 2 аудиторних та 2 позааудиторних години); ІІІ етап – 4 аудиторних та 2 позааудиторних години (*стадія 3.1.* – 2 аудиторних та 2 позааудиторних години, *стадія 3.2.* – 2 аудиторних години). Уважаємо можливим за необхідності рекомендувати збільшення кількості годин на самостійну позааудиторну роботу, підставою для чого є викладені вище вимоги до рівня сформованості СКК та соціокультурних умінь у читанні майбутніх викладачів АМ.

Адаптивні якості ПД дозволяють реалізувати ІДП у межах одної чи кількох тем, оскільки проєкт дозволяє частково залучати час для його проведення на окремих заняттях чи частині заняття. Наприклад, працюючи над темами «*Our Planet, Our Home*» та «*Mass Media*», що відведені програмою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (ІІ навчальний семестр), запропоновану систему вправ можна впровадити в межах як кожної окремої теми, так і міжтематичного блоку «*Our Planet, Out Home in the Eyes of Mass Media*». Так, на вивчення теми «*Our Planet, Our Home*» програмою передбачено 32 аудиторних години, 15 позааудиторних годин, теми «*Mass media as an instrument of identity formation and promotion of ideology*» – 40 аудиторних та 18 позааудиторних годин. Загалом на вивчення двох тем відведено 72 аудиторних та 33 позааудиторних години. При цьому створена система вправ була реалізована в комплексі вправ за тематикою «*Our Planet, Out Home in the Eyes of Mass Media*», інтегрованого в модель навчання, яка розрахована на 20 годин практичних аудиторних занять та 20 годин позааудиторної самостійної роботи студентів.

Розглянемо здійснення **контролю та оцінювання ІДП** в межах запропонованої навчальної моделі.

Контролю та оцінюванню в ході реалізації ПД підлягають як сам процес ПД, так і результати ПД (Арванітопуло, 2006; Коряковцева, 2013; Полат, 2000; Тітова, 2001, Устименко, 2017; Ribe, & Vidal, 1993; Haines, 1989; Hutchinson, & Waters, 1993 тощо). Погоджуємося з тим, що ефективність використання проєктної методики корелює з такими показниками: 1) рівень опанування «мовним матеріалом» (Кузнецова, & Минакова, 2008, с. 163), у цьому дослідженні – компонентами змісту СКК, 2) динаміка розвитку особис-

тості студентів (критичне мислення, внутрішня мотивація, увага тощо), 3) динаміка розвитку взаємодії в студентському колективі. Спираючись на дослідження О. М. Устименко (Устименко, 2017), у моделі, що пропонується, використовуємо такі **об'єкти контролю та оцінювання** формування СКК у майбутніх викладачів АМ у ході реалізації ІДП: *зміст СКК* (виокремлені нами компоненти змісту СКК), *ПД майбутніх викладачів АМ та кінцевий продукт* ПД. Діяльність викладача не віднесено до об'єктів контролю.

У цьому дослідженні, з одного боку, результатом ПД є соціокультурні знання та вміння, яких студенти набули в процесі виконання ІДП; з іншого боку, не менш важливим є формування навичок і вмінь планування самостійної діяльності, ведення пошукової та дослідної роботи, розвиток пізнавальної та творчої діяльності студентів (Кузнецова, & Минакова, 2008). Тож вважаємо доцільним здійснювати контроль та оцінювання ефективності використання ІДП для формування СКК майбутніх викладачів за такими параметрами: 1) ступінь розв'язання завдань формування СКК (вміння критичного читання статей-новин на веб-сайтах англійських газетних та журнальних видань; уміння критичного мислення для аналізу соціокультурного явища, здатності і готовності до толерантного, неупередженого спілкування тощо); 2) ступінь оволодіння навичками та вміннями ведення групової ПД (цілепокладання, здійснення ПД, організація пошукової діяльності, коригування процесу ПД, презентація результатів ПД, а також здатність брати участь у груповому діалозі, працювати над проблемою колективно, визначати та утримувати рольові позиції в межах групи тощо).

Щодо **видів контролю**, то ІДП для формування СКК у майбутніх викладачів АМ передбачає здійснення *поточного та підсумкового* контролю. Оцінювання ПД орієнтовано насамперед на якість процесу проектування, а не на фактичний результат (Устименко, 2017, с. 4), тож головна роль належить поточному контролю.

Інструментами контролю ПД можуть бути такі види завдань: комунікативні; ігрові; завдання, розроблені тими, хто навчається; індивідуальні співбесіди з викладачем; групові обговорення; усні доповіді; письмові звіти; опитувальники; анкети; шкали оцінювання; щоденники; записи в проектних журналах; проектні профілі / портрети / паспорти / дос'є тощо (Устименко, 2017, с. 4-5). Рекомендуємо звернути увагу на використання різних

типів дискусій, «творчих ігор» (термін М. Ф. Строніна) – комунікативних, рольових (симулятивних), професійних ігор, а також контрольних завдань, розроблених студентами, як таких, що відповідають парадигмі особистісно-орієнтованого підходу до навчання, сприяють розвитку творчих якостей і критичного мислення, формуванню іншомовної професійної компетентності студентів. Для здійснення поточного контролю участі майбутніх викладачів АМ у створенні ІДП рекомендуємо використовувати спостереження за аудиторною діяльністю студентів під час виконання проектних вправ і надання коментарів щодо успішності їх виконання, анкетування студентів з використанням листків самооцінки своїх навичок і вмінь СКК і ПД.

У ході реалізації ІДП використовують такі **форми контролю**: *контроль з боку викладача, самоконтроль, взаємоконтроль*. При цьому поточний контроль реалізується з боку викладача, підсумковий – в усіх трьох формах: з боку викладача, самоконтроль та взаємоконтроль.

Характер контролю у ПД є описовим, моніторинговим, його **головна функція** – діагностика та встановлення зворотнього зв'язку з тими, хто навчається, для усвідомлення навчальних досягнень у компонентах змісту навчання та процесу навчання (Устименко, 2017, с. 4).

Основні об'єкти, види, форми, інструменти контролю формування СКК майбутніх викладачів АМ засобами ІДП наведені в таблиці 3.

Таблиця 3

Контроль формування соціокультурної компетентності в майбутніх викладачів англійської мови засобами інформаційно-дослідницького проекту

Об'єкти контролю ІДП	Зміст проектного навчання (компоненти змісту соціокультурної компетентності); проектна діяльність студентів; кінцевий продукт
Види контролю ІДП	Поточний, підсумковий
Форми контролю ІДП	З боку викладача, самоконтроль, взаємоконтроль
Інструменти контролю ІДП	Бланк аналізу соціокультурної інформації, проектний журнал з планом проекту, рольова гра, бланк інтерв'ю, бланк самоперевірки виконання проектних завдань, доповідь, есе, бланк "соціокультурної матриці", бланк розподілу завдань підготовки кінцевого продукту, бланк самоспостережень за виконанням проектних завдань та інші

Умовні скорочення до табл. 3: ІДП – інформаційно-дослідницький проект

Далі охарактеризуємо етапи роботи згідно із запропонованою моделлю.

Підготовчий етап має дві стадії: 1.1. стадія введення до ІДП; 1.2. стадія планування ІДП. На цих стадіях у межах роботи над темою ІДП викладач та студенти обговорюють суперечливі соціокультурні явища, визначають перелік можливих підтем для виконання ІДП та здійснюють його планування.

Стадія 1.1 введення до теми ІДП має на меті забезпечити природне входження до теми проекту та до ПД. Оскільки суттєвою характеристикою будь-якої діяльності є її вмотивованість, особливого значення набуває *створення мотиваційної основи ПД*, щоб викликати в учасників проекту інтерес до природної мовленнєвої активності та створити передумови для формування особистісного ставлення до предмета обговорення. У цьому світлі так звані «*lead-in activities*» / «*bridging activities*» є надзвичайно важливими, оскільки викладач має підготувати, мотивувати студентів до вивчення теми. Введення до теми проекту може здійснюватися шляхом виконання студентами завдання: скласти перелік суперечливих соціокультурних явищ світу та висловити думку щодо їхніх позитивних та негативних сторін. Наведемо приклади суперечливих явищ англійською мовою: «*urbanization, carrying the guns, drug legalization, death penalty, immigration, space exploration*». При виконанні цього завдання слід наголосити на тому, що аргументація власної думки повинна відбуватися з урахуванням ідейного плюралізму. Тобто, якщо учасник проекту висловлює категоричне переконання з приводу проблеми, слід запропонувати йому навести аргументи, які підтверджують іншу думку. Такий прийом створює мотивацію до багатоаспектного аналізу того чи того явища, що є необхідним для вибору підтеми проекту, який буде реалізовано у проектних групах. Також це відповідає вимогам до ІДП та логіці проведення дослідження.

Зважаючи на необхідність активно здійснювати усну та письмову комунікацію учасниками проекту під час реалізації ІДП, вважаємо доцільним використання спеціальної опори – секції корисних мовленнєвих конструкцій (*Useful Language Box*). Такі секції використовуються протягом роботи над ІДП, їхній зміст залежить від конкретних завдань ПД. Рекомендуємо пропонувати такі блоки: *Expressing Opinion; Talking about Current Situation; Making Prediction; Talking about Future Trends; Giving Numbers; Talking about General Trends and Changes*

over Time; Contrasting Ideas; Comparative Structures; Considering both Sides of the Argument; Relating Things to Prior Experience. Так, під час введення до теми проекту студентам рекомендуються відповідні мовленнєві конструкції для висловлювання власних думок (*Expressing Opinion*) та думок інших (*Expressing Someone Else's Opinion*).

Зі свого боку, викладач пропонує підтему (соціокультурне явище), яка 1) є актуальною та 2) може бути забезпечена такими матеріалами, що найбільш повно відповідають меті формування СКК у майбутніх викладачів АМ. Натомість майбутні викладачі АМ обирають підтеми для здійснення інформаційно-дослідницької діяльності, для чого відбувається *попередній розподіл учасників до проектних груп*, оскільки успіх ПД багато в чому залежить від взаємодії учасників. Відомі різні способи формування проектних груп, кожний із яких має свої переваги та обмеження: розподіл може відбуватися залежно від рівня підготовки, виходячи з бажання учасників, за випадковим принципом, за рішенням викладача, на основі виявлення емоційної сумісності або схожості думок. Для ІДП вважаємо найбільш ефективним створення проектних груп на основі спільності інтересів.

Після того, як майбутні викладачі АМ розподіляються на групи за спільністю інтересів, учасники проекту *ознайомлюються з ресурсами соціокультурної інформації*: обговорюють джерела соціокультурної інформації, розглядають статті-новини як одне з джерел, визначають підтеми для дослідження. Відбувається знайомство з веб-сайтами, які містять статті-новини, їхніми рейтингами, навігацією. При цьому доцільно запропонувати терміни АМ для навігації веб-сайтів.

Майбутнім викладачам пропонується переглянути список заголовків статей-новин, які містять фактичну інформацію про актуальні соціокультурні події, що сталися у світі, та стосуються різних підтем теми проекту. Заголовки допомагають окреслити коло можливих підтем для вивчення в ході ІДП. Студенти мають позначити три заголовки текстів, з матеріалом яких вони б хотіли понайти більше докладно. Рекомендуємо пропонувати велику кількість заголовків: це забезпечує можливість вибору підтем, які є найбільш цікавими для студентів. Наведемо приклад списку заголовків. 1. *Panasonic China staff to get «pollution pay»*. 2. *Mount Everest security guards to stop fights*. 3. *Google investing \$1 billion in renewable energy*. 4. *Future rats could be the size of sheep*. 5. *Australia to dump sludge in*

Great Barrier Reef. 6. Smog makes Beijing put sunrise on giant TV. 7. Jade Rabbit sends photos from the Moon. 8. Coldest temperature on Earth recorded. 9. Bicycles outsell cars in most EU countries. USA destroys 6,000kg of ivory. 10. Japanese food to get UNESCO status. 11. Blobfish are the ugliest animals.

Після цього майбутнім викладачам пропонується прочитати обрані статті-новини та коротко повідомити групі про події, що описуються. Текст забезпечує зміст предмета для обговорення, орієнтує в особливостях проектного завдання, стимулює обмін думками, є джерелом інформації для аргументації своєї позиції (Коряковцева, 2010, с. 134). Рекомендуємо дібрати статті-новини невеликого обсягу, 200-300 слів, у яких зазначено тільки фактичні дані без висловлення поглядів авторів щодо події, оскільки під час введення до теми важливо розглянути широке коло підтем без критичного читання текстів. Для короткого повідомлення змісту новинних текстів пропонується відповісти на такі запитання: *What happened? When did it happen? Who was involved? Where did it happen? Why did it happen?*

На основі спільності обраних текстів *формуються проектні міні-групи*, рекомендована кількість учасників роботи в такій групі – чотири студенти. Члени мінігрупи обирають для дослідження підтему (соціокультурне явище), яка їм здається найбільш цікавою, та переходять до планування ІДП.

Стадія 1.2 планування ІДП розв'язує такі завдання: підготовки до роботи над ІДП, з'ясування обсягу проекту, визначення мети проектною роботи та типу кінцевого продукту, визначення та обговорення критеріїв оцінювання кінцевого продукту, розподіл завдань у групах, узгодження часових меж виконання завдань ПД.

На цій стадії викладач знайомить майбутніх викладачів АМ з метою та змістом ПД та особливостями роботи над ІДП, повідомляє мету проекту – саме чого має навчитися майбутній викладач АМ у процесі формування його СКК на матеріалі статей-новин.

У процесі планування проекту в міні-групах студентам необхідно визначити підтеми та скласти план проектною роботи із зазначенням завдань, дат їх виконання та виконавців. Студентам потрібно дати відповіді на такі питання: 1. Яка інформація необхідна для проведення дослідження в межах ПД? 2. Які джерела можуть бути використані? 3. Які способи опрацювання зібраної інформації? 4. Яку роль кожний учасник проектною групи ви-

конує? 5. Скільки часу необхідно для реалізації запланованого? (Stoller, 2002, p. 115). Доцільно запропонувати студентам скласти та заповнити таблицю, яка окреслює етапи роботи над ІДП, завдання проекту та деталі їх виконання. Можливим є завдання розпочати ведення щоденника ПД, робити записи в електронних проектних журналах на кожній стадії ІДП тощо.

Рекомендуємо дозволяти студентам за певних обставин у ході проекту коригувати або змінити обрану для проведення дослідження підтему. Підставою для зміни теми можуть бути зміна інтересів групи, наявність більшої кількості релевантного соціокультурного матеріалу з іншої підтеми, врахування інтересів членів групи щодо варіацій підтеми тощо.

Кінцевим продуктом ІДП за суттю є результат самостійного дослідження (підтвердження гіпотези або антигіпотези на основі зібраної та проаналізованої інформації), яке було проведено майбутніми викладачами АМ. Останнім може бути аналітична доповідь, аналітична стаття, монтажований відеоматеріал для блогу, (відео)інтерв'ю, експертна панель, аудіо- / відеозапис дебатів, інтелект-карта, проектна пропозиція для отримання гранту на соціокультурне дослідження тощо. Можливим і навіть бажаним, на нашу думку, є також комбінований варіант, який об'єднує різні види продукту.

Кінцевий продукт може бути поданий у різних формах. Залежно від специфіки продукту форма презентації може бути усною, письмовою (друкованою, графічною), мультимедійною, з використанням аудіо- / відеоапаратури або комбінованою. Форму презентації кінцевого продукту обирають учасники проекту з урахуванням її комунікативного, професійного, методичного, організаційного потенціалу. При цьому викладачеві – тому, хто організовує ПД – доцільно певною мірою спрямовувати вибір типу та форми кінцевого продукту з урахуванням рівня сформованості ІКК і психологічних особливостей студентів, можливостей використання продукту для спілкування або задоволення професійних потреб майбутньої викладацької діяльності, організаційних факторів.

Рекомендуємо як кінцевий продукт пропонувати аналітичну доповідь за результатами вивчення статей-новин за обраним соціокультурним явищем, яка подається в усній формі за підтримки мультимедійної презентації з використанням прикладної програми MS Power Point. Такий продукт є досить економічним за часом, що необхідно ви-

тратити на його презентацію в аудиторії, мотивувальним (використання сучасних технологій), технічно доступним, має потенціал щодо комплексного формування вмінь усного та писемного мовлення, створює можливості для варіювання ступеня підготовленості усного мовлення студентів.

Критерії оцінювання кінцевого продукту визначають та обговорюють учасники проекту за допомогою викладача. Рекомендуємо запропонувати студентам узяти за основу для обговорення такі критерії: 1) формулювання гіпотези та антигіпотези: зрозумілість, лаконічність; 2) відповідність гіпотези та антигіпотези проведеному дослідженню соціокультурного явища; 3) кількість опрацьованих джерел та їхня різноманітність; 4) ступінь самостійності висновків (від репродукції знайденої соціокультурної інформації до цілком самостійних висновків з теми дослідження); 5) якість презентації: мовна правильність, структурованість, послідовність, логічність, доступність, ілюстративність; 6) практична значущість: можливість використання результатів проведеного дослідження в професійній педагогічній діяльності.

На цьому етапі поточний контроль соціокультурних знань студентів здійснюється з боку викладача шляхом заповнення бланку аналізу соціокультурної інформації; заповнення таблиці фактичними даними зі статей-новин про обрані за власним інтересом соціокультурні явища (письмово та усно); заповнення групового проектного журналу з планом проекту, у якому необхідно зазначити мету етапів; участі в рольовій грі «Talk Show», яка присвячена обговоренню ролі та функцій медіа; проведення інтерв'ю щодо джерел актуальної соціокультурної інформації; участі в мозковому штурмі для визначення соціокультурного явища для дослідження та прогнозування його характеристик.

Поточний контроль навичок і вмінь планування ПД за темою ІДП здійснюється з боку викладача шляхом заповнення бланку самоперевірки виконання проектних завдань.

Виконавчий етап є найбільш тривалим і має найбільшу кількість стадій – 4 стадії. Цей етап охоплює такі проектні дії: *проведення базового інформаційного дослідження з обраної підтеми зі статтями-новинами як джерела найновішої соціокультурної інформації; формулювання гіпотези та антигіпотези інформаційного дослідження; проведення додаткового інформаційного дослідження з інших джерел соціокультурної інформації.* Також до вико-

навчого етапу ІДП ми віднесли *створення кінцевого продукту.*

На *стадії 2.1 проведення базового дослідження соціокультурного явища* проводиться основна робота над ІДП: добираються статті-новини на веб-сайтах новин; відбувається навчання їх критичного читання, аналізується соціокультурна інформація, дається поняття статті-новини з соціокультурним потенціалом для критичного читання та оцінювання («*opinion news article*»). Майбутніх викладачів АМ навчають відрізнити релевантні статті-новини від нерелевантних шляхом аналізу, зіставлення. Найбільша увага приділяється навчанню критичного читання та аналізу статті-новини: аргументації, спрощенню, супозиції, упередженості, фальсифікації, достовірності посилань та інших.

Стадія 2.2 формулювання гіпотези / антигіпотези передбачає роботу з формулювання основної думки в статті-новині, яка має стати гіпотезою чи антигіпотезою інформаційного дослідження.

Стадія 2.3 проведення додаткового дослідження необхідна для опитування односторонніх / викладача для з'ясування їх потреб, що саме їм було б цікаво почути, побачити, дізнатися з теми. Група має врахувати потреби інших та провести додатковий пошук інформації, якої бракує. Зіставлення інформації відбувається при виконанні вправ, що спонукають до порівняння: різних статей з однієї теми; думок, які висловлені на різних веб-сайтах; знайденої у статтях-новинах соціокультурної інформації.

На *стадії 2.4 створення кінцевого продукту* відбувається формування вмінь критичного оцінювання аналізованого соціокультурного явища, з метою представлення його у **соціокультурній матриці**. Під останньою на основі визначення поняття матриці, запропонованого британським психологом А. Ребером (Ребер, А., 2001), розуміємо рамкову структуру у формі таблиці, яка задає когнітивний і перцептивний контекст, що допомагає встановлювати або визначати значення соціокультурного явища в ситуації спілкування та критично оцінювати його (див. Табл. 4).

У ході виконання проекту доцільно пропонувати студентам пам'ятки щодо критичного читання статей-новин (можливо, з розгорнутими поясненнями). Наприклад: *When reading news articles and evaluating the new socio-cultural information critically, consider the tips for readers' responsibility: 1. Comprehend accurately. 2. Avoid prejudice or bias. 3. View news articles through a world view. 4. Understand your world*

view. 5. Identify all mentioned above qualifiers in the writer and/or news organization.

Таблиця 4

**Соціокультурна матриця
для формування вмінь критичного оцінювання
соціокультурного явища**

Critical Thinking Skills	Question to Answer	Socio-Cultural Information
Prior Knowledge	What are examples of...? What do you already know about?	
Where It Can Be Applied	How can one use this in (...)/ for (...) How can it be applied in real life?	
Understanding	Explain why ... ? Why is it important ... ? What's the use of ... ?	
Analysis	What ... means? What comprises ... ? What will happen, if... What are the strengths and weaknesses of ... ?	
Synthesis	What are the possible solutions to ... ? Do you agree with the statement ... ? How can you prove your idea?	
Opinion	Which argument is the best and why? Compare this and that, based on ...	
Prediction/ Forecast	What do you think will happen next, in terms of... ?	

З метою навчити здійснювати аналіз думки автора чи поглядів інших людей, які надає автор, рекомендовано: 1) ознайомити майбутніх викладачів АМ з переліком способів вираження аргументації авторами в статтях-новинах; 2) пояснити їх та надати приклади; 3) виконати вправи, які навчають визначати намір автора переконати читача в одній стороні протиріччя. Наведемо приклади та пояснення дібраних за Д. Міланом (Milan, 1995) способів вираження аргументації авторами в статтях-новинах та термінів, які до них належать.

Uncovering the author's Argument. 1. *Argument* is a course of reasoning aimed at demonstrating truth or falsehood. 2. **Stated or implied arguments.** Stated argument says the things directly. Implied argument is when a writer may merely imply what «should» be done or «must be done». 3. **Persuasive or argumentative arguments.** The main idea the author wants the reader to accept a subjective point of view. 4. **Balanced article.** The

journalistic responsibility to present controversial issue fairly, striving to maintain objectivity in presenting both sides of a controversy. 5. **Inductive and deductive reasoning.** *Inductive reasoning* is built upon a set of factual statements that serve as evidence. The statements may come from observation or experience, whether personal or scientific. From these statements one may arrive at a generalization or a likely conclusion of what will probably occur. It is also called probability argument. **Deductive reasoning** moves from reason to conclusion or to specific application with logical necessity. The conclusion must follow from the two preceding statements if they are true.

Для ідентифікації упереджень у статтях-новинах можливо використовувати вправи на пошук у текстах статей експресивних та / або маніпуляційних прийомів, так званих «апеляцій» автора до емоцій, почуттів тощо з метою здійснення впливу на читача («*Appeals in Arguments*»). Обговорення результатів пошуку має супроводжуватися називанням використаних прийомів і поясненням. Наведемо приклади та пояснення АМ: **Appeal to Emotions:** 1. *Transfer.* The author tries to transfer the favorable impressions about one thing to something else. 2. *Just plain Folks.* The author has an intention to have him perceived as «ordinary citizen». 3. *Testimony.* Endorsement of famous people. 4. *Bandwagon Appeal.* The author wants the others to accept the idea by appealing to the people desire to «get on the bandwagon», because it seems like «everybody else thinks so». 5. *Flattery.* The author tries to put us into a group of people that we might hope to identify with. **Appeal to Authority.** The author tries to convince us to accept an argument because some authoritative figure backs it. **Appeal to Fear.** The author expects to arouse our fear of what will happen if we do something. **Appeal to Patriotism.** The author makes us think that we are disloyal to our country's system or values, if we don't accept the argument. **Appeal to Prejudice.** The author inflames negative feelings, beliefs, or stereotypes about racial, ethnic or religious groups, gender or sexual orientation. **Appeal to Sympathy.** The author wants us to sympathize. **Appeal to Tradition.** The author asks us to accept a practice because it has always been done that way.

Уважаємо за потрібне також надавати пояснення при виконанні вправ з метою формування вмінь знаходити так звані «логічні помилки» («*Logical Fallacies*») у статтях-новинах. Наведемо приклади та пояснення АМ. **Ad Hominem argument.** Means «to the man». The author either attacks the character of the person rather than the principles he stands for or attacking the character and reputation of a position's supporters. **Begging the Question.** The author presents a proposition

and assumes that it has been proved when it has not. **Either/or Fallacy.** The author reduces a complicated issue to only two choices, ignoring other alternatives. **False Analogy.** An analogy is false if there are fewer similarities than differences, if the resemblance is remote or there is no resemblance at all. **False Cause.** The author presents cause-and-effect relationship, either because the cause is cited as irrelevant to the effect or because it may be a remote cause. **Oversimplification.** The author reduces a complicated issue to overly simple terms or to suppress information that would strengthen the argument. **Slippery Slope.** It means that one step in a wrong direction will inevitably lead to more and more undesired occurrences. **Two Wrongs make a Right.** The author makes wrongdoing sound legitimate because others engage in the same practice: «Because Side A does this, we can do that».

З метою підготовки до формулювання гіпотези та антигіпотези, рекомендуємо звернути увагу майбутніх викладачів АМ на пошук протиріччя в соціокультурному явищі та мотивувати висловитись з цього приводу. Одним з варіантів є повідомлення про існування підтем, які є майже однозначно позитивними, та підтем, ставлення до яких може бути різним. Приклад повідомлення: *Some subtopics of «Our Planet, Out Home in the Eyes of Mass Media» Project are inherently noncontroversial, like anti-littering campaign. But others raise concern, like overpopulation: is this a human right to give birth to as many kids as you want, or the Planet is running out of resources?*

Ще одним прикладом вправи для підготовки формулювання гіпотез у міні-групах є така: *You have studied materials about positive and negative aspects of your controversial subtopics. Here are some controversial ideas on environmental issues. In columns 1 to 5 of the table tick the number closest to your opinion. 1 = Strongly disagree. 2 = Disagree. 3 = Not sure/Don't know. 4 = Agree. 5 = Strongly agree.* Наведемо приклади тверджень АМ, які можуть бути використані в цій вправі: 1. *The society is interested in switching to solar car engines, not in earning money on oil and gas consumption.* 2. *The pharmacy is interested in clean ecology and curing people, not in getting profits.* 3. *Graffiti is an art, not pollution.* 4. *Eco-tourism: it is a true care about nature, not a new way to earn the money. It doesn't make harm to nature anyway.*

Наступною додатковою дією для формування вмінь формулювання гіпотези та антигіпотези є пошук протиріччя та його обговорення. Приклад вправи: *What is controversial about the subtopic to do a research on? Talk about controversy, using the examples from the Useful Language Box.* Можливим є звернен-

ня до секції корисних мовленнєвих конструкцій (*Useful Language Box*) для висловлення контрастних ідей («*contrasting ideas*»). Наведемо приклади дібраних конструкцій, сполучників АМ: *People (who + V), + V..., while people (who + V), + V. Many people + V, some others + V instead. Instead of Noun / V-ing, many people + V Although ... In spite of... . Despite... .*

Ще одним запропонованим у комплексі вправ завданням є написання есе. Приклад вправи: *Write an advantage and disadvantage essay on the following topic: These days, more and more people flick through the pages of Internet newspapers and magazines. There are clearly many benefits to doing this, but Mass Media can be manipulative at times.* Для виконання цієї вправи також можливе надання корисних мовленнєвих конструкцій АМ у секції «*Useful Language Box*». Наведемо приклади відповідних англомовних конструкцій: *Let's start by looking at the advantages of Noun/ V ing is... . One of the main positives of Noun/ V ing is... . Another advantage of Noun/ V ing is... . Turning to the other side of the argument One of the biggest disadvantages of Noun/ V ing is Another major drawback is that it can be X has many advantages over Y.*

З метою формування в студентів вміння формулювати гіпотезу рекомендуємо проведення дебатов. Приклад вправи: *We will role-play the Debates between four project groups: Group 1 will be the journalists, Group 2 will be the university teachers, Group 3 will be the students, and Group 4 will be experts in the subtopics. Give the arguments for and against subtopics your group is working on.* Для поточного контролю реалізації ІДП можна запропонувати написання учасниками коротких звітів за матеріалами, з якими вони ознайомилися і які планують використати, з фіксацією назви матеріалу та його джерела.

Метою проведення додаткового дослідження соціокультурного явища є перевірка сформульованої гіпотези або антигіпотези, яка реалізується шляхом пошуку нової інформації з інших джерел (енциклопедичні видання, документальні фільми, монографії тощо), порівняння її з вже отриманими даними. Зважаючи на значний рівень самостійності на цьому етапі реалізації ПД, майбутні викладачі самостійно визначають ці джерела.

Після накопичення інформації в процесі *створення соціокультурної матриці* в учасників може виникнути проблема щодо синтезу та організації даних, зібраних з різних джерел різними учасниками проєктної групи. Викладач може підготувати учасників проєкту до такої діяльності, ознайомив-

ши їх із *когнітивними стратегіями*, які дозволяють структурувати основну інформацію та синтезувати її з метою більш повного розуміння прочитаного, та різноманітними *техніками схематизації даних*, наприклад, інтелект картами. Саме засоби, які підкреслюють логічні зв'язки між ідеями, є найбільш корисними в цьому випадку.

На виконавчому етапі поточний контроль соціокультурних знань та соціокультурних вмінь у читанні статей-новин здійснює викладач шляхом доповіді з метою представлення порівняльних характеристик та навігації веб-сайтів; визначення в статті-новині апеляцій до емоцій, авторитету, страху, патріотизму, співчуття та інших, а також логічних помилок за аналогією з попередньо виконаною «вправою-зразком» проекту; письмова фіксація аргументів / контраргументів точку зору з проблеми, що досліджується, за алгоритмом: твердження (теза) – його аргументація (докази) – умовивід або власне ставлення до вихідної тези; письмова фіксація прослуханої, проглянутої чи прочитаної соціокультурної інформації з різних джерел тощо. Рекомендованим інструментом контролю здатності та готовності до міжкультурного спілкування є есе типу «Advantage and Disadvantage Essay». Контроль умінь формулювати та оформлювати результати проведеного інформаційного дослідження здійснюється шляхом заповнення письмово бланка «соціокультурної матриці».

Завершальний етап має *стадію 3.1 презентації кінцевого продукту* та *стадію 3.2 підбиття підсумків ІДП*, метою яких є демонстрація, обговорення, аналіз й оцінювання кінцевого продукту, а також рефлексія ПД.

На стадії *презентації кінцевого продукту* учасники: 1) обговорюють результати проведеного дослідження та підготовки матеріалів проекту; 2) визначають структуру та зміст демонстрації кінцевого продукту; 3) розподіляють завдання з підготовки до презентації кінцевого продукту, коригують, редагують, оформляють кінцевий продукт; 4) презентують кінцевий продукт.

Підбиття підсумків ІДП має комплексний характер й передбачає оцінювання групою кінцевого продукту за визначеними на підготовчому етапі критеріями, оцінювання результативності ПД з проведення інформаційного дослідження та досягнення мети проекту, а також рефлексію з метою формування вмінь оцінювати кінцевий продукт ПД, визначення ефективності роботи групи та міні-групи, а також власну діяльність у ході реалізації ІДП, підбивати підсумки проекту.

При оцінюванні групою кінцевого продукту використовують критерії, визначені на підготовчому етапі ІДП (див. вище). Ці самі критерії можуть бути використані учасниками ПД при самооцінюванні кінцевого продукту (продукту своєї групи) та власної роботи в межах ПД групи.

Рефлексивність забезпечується шляхом використання інструментів, видів завдань, які допомагають майбутнім викладачам АМ здійснювати, по-перше, самооцінку тих знань та вмінь, якими вони оволоділи під час здійснення ПД; по-друге, аналіз ефективності кроків, дійснених ними для розв'язання завдань проекту; по-третє, осмислення та висловлення своїх вражень стосовно перебігу ПД та її результату, визначення завдань, які були найбільш / найменш цікавими, викликали найбільші / найменші труднощі.

Пропонуємо такі *критерії для самооцінювання ПД учасниками проектних груп*, які дозволяють оцінити організаційні та психологічні складники проведеної роботи.

1. Організаційні критерії: а) своєчасність виконання проектних завдань; б) ефективність розподілу завдань серед учасників проектної групи; в) ефективність взаємодії між учасниками проектної групи; г) ефективність використання матеріальних та інформаційних ресурсів.

2. Психологічні критерії: а) толерантне ставлення до учасників проектних груп та до їх точки зору; б) готовність надати допомогу під час реалізації ПД іншим учасникам проектної групи; в) урахування інтересів учасників проектних груп; г) відповідність перебігу ПД та отриманих результатів очікуванням; д) адекватність оцінки власного внеску у кінцевий результат роботи групи.

Використання цих критеріїв сприяє усвідомленому ставленню до реалізації ПД. Висновки щодо успішності виконання ІДП можуть бути враховані майбутніми викладачами АМ при здійсненні ПД у подальшому та в професійній педагогічній діяльності.

На цьому етапі підсумковий контроль ПД майбутніх викладачів АМ реалізується з боку викладача, у формі самоконтролю та взаємоконтролю.

Оцінювання кінцевого продукту ІДП та вмінь його презентувати відбувається заповненням бланка оцінки кінцевого продукту.

Формування вмінь рефлексії щодо перебігу та результатів ІДП може здійснюватися шляхом обговорення майбутніми викладачами АМ процесу ПД (у парах, мікрогрупах, групі), проведення дискусій, заповнення бланку самоспостережень за

виконанням завдань ІДП, перегляду та коментування бланку розподілу завдань підготовки кінцевого продукту в проектній групі, створення та коментування колажу / постеру / мультимедійної презентації «How We Worked at the Project», написання листа другу, написання статті «My Tips on Using Project Work in FLT» тощо.

Результати дослідження. Практичний репрезентант розробленої системи вправ для формування СКК у майбутніх викладачів АМ засобами ІДП (на матеріалі теми «Our Planet, Out Home in the Eyes of Mass Media») представлено в навчально-методичному посібнику «Controversial Issues» (Безвін, & Подосиннікова, 2017), який апробовано в навчальному процесі Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка в межах дисципліни «Практика англійського усного та писемного мовлення» протягом 2017/2018 н.р. Урахування запропонованих рекомендацій дозволяє підвищити ефективність застосування методики формування СКК у майбутніх викладачів АМ засобами ІДП.

Перспективи подальших розвідок полягають у використанні ІДП як засобу формування міжкультурної компетентності майбутніх викладачів АМ та її окремих компонентів.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Безвін, Ю. Г. (2018). *Формування соціокультурної компетентності у майбутніх викладачів англійської мови засобами проектної діяльності*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Київський національний лінгвістичний університет, Київ.
- Безвін, Ю. Г., & Подосиннікова, Г. І. (2017). *Controversial issues: forming communicative competence through project work = Суперечливі проблеми: формування комунікативної компетентності засобами проектної роботи*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Бігич, О. Б., Борецька, Г. Е., Бориско, Н. Ф., Гапонова, С. В., Майер, Н. В., Николаєва, С. Ю., ... Черниш, В. В. (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика*. Київ: Ленвіт.
- Коряковцева, Н. Ф. (2010). *Теория обучения иностранным языкам: продуктивные образовательные технологии*. Москва: Академия.
- Кузнецова, С. В., & Минакова, Л. Ю. (2008). К вопросу об использовании проектной методики в преподавании иностранных языков. *Вестник Томского университета*, 309, 162-165.
- Николаєва, С. Ю., Соловей, М. І., Головач, Ю. В., Іноземцева, І. О., Каминін, І. М., Коломінова, О. О., ... Сазонова, Я. Ю. (2001). *Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): проект*. Вінниця: Нова книга.
- Ребер, А. (2003). *Большой толковый психологический словарь. Том 1 (А-О) / пер. с англ. Е. Ю. Чеботарева*. Москва: Вече; АСТ.

- Устименко, О. М. (2019). Проектна компетентність майбутнього вчителя іноземних мов і культур у контексті сучасної освітньої парадигми. *Іноземні мови*, 1, 30-40.
- Устименко, О. М. (2017). Поточний контроль іншомовної проектної діяльності учнів закладів загальної середньої освіти. *Іноземні мови*, 4, 3-22.
- Щукин, А. Н. (2006). *Обучение иностранным языкам: теория и практика*. Москва: Филоматис.
- Farrallelli, M. (2009, December). Critical literacy approach in the EFL class. *Journal of NELTA*, 14 (1-2), 26-31.
- Milan, D. (1995). *Developing reading skills* (4th ed.). New York, NY: McGraw-Hill.
- Stoller, F. L. (2002). *Project work: a means to promote language and content. Methodology in language teaching. An anthology of current practice*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

REFERENCES

- Bezvin, Iu. H. (2018). *Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti u maibutnix vykladachiv anhlijskoi movy zasobamy proektnoi dijalnosti*. (Avtoref. dis. kand. ped. nauk). Kyivskiy natsionalnyi lnhvistychnyi universytet, Kyiv.
- Bezvin, Yu. H., & Podosynnikova, H. I. (2017). *Controversial issues: forming communicative competence through project work = Superechlyvi problemy: formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti zasobamy proektnoi roboty*. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka.
- Bihych, O. B., Borets'ka, H. E., Borysko, N. F., Haponova, S. V., Maiier, N. V., Nikolaieva, S. Yu., ... Chernysh, V. V. (2013). *Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka*. Kyiv: Lenvit.
- Koriakovtseva, N. F. (2010). *Teoryia obucheniya inostrannym yazykam: produktyvnye obrazovatelnye tekhnolohyy*. Moskva: Akademyia.
- Nikolaieva, S. Yu., Solovei, M. I., Holovach, Yu. V., Inozemtseva, I. O., Kamynin, I. M., Kolominova, O. O., ... Sazonova, Ya. Yu. (2001). *Prohrama z anhlijskoi movy dlia universytetiv / instytutiv (p'iatyrichnyi kurs navchannia): proekt*. Vinnytsia: Nova knyha.
- Kuznetsova, S. V., & Minakova, L. Yu. (2008). K voprosu ob ispolzovanii proektnoy metodiki v prepodavanii inostrannykh yazykov. *Vestnik Tomskogo universiteta*, 309, 162-165.
- Reber, A. (2003). *Bol'shoj tolkovyj psihologicheskij slovar'. T. 1 (A-O) / per. s angl. E. Yu. Chebotareva*. Moscow: Veche; AST.
- Ustyimenko, O. M. (2019). Projektna kompetentnist maibutnoho vchytelia inozemnykh mov i kultur u konteksti suchasnoi osvitnoi paradyhmy. *Inozemni movy*, 1, 30-40.
- Ustyimenko, O. M. (2017). Potochnyi kontrol inshomovnoi proektnoi diialnosti uchniv zakladiv zahalnoi serednoi osvity. *Inozemni movy*, 4, 3-22.
- Shchukyn, A. N. (2006). *Obuchenye inostrannym yazykam: teoriya y praktyka*. Moscow: Fylomatys.
- Farrallelli, M. (2009, December). Critical literacy approach in the EFL class. *Journal of NELTA*, 14 (1-2), 26-31.
- Milan, D. (1995). *Developing reading skills* (4th ed.). New York, NY: McGraw-Hill.
- Stoller, F. L. (2002). *Project work: a means to promote language and content. Methodology in language teaching. An anthology of current practice*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Отримано 17.05.2019